

Dr Jovan Ćirić
Institut za uporedno pravo, Beograd

UDK: 343.341.231.14:340.5
Originalni naučni rad

POGLED U TUĐE DVORIŠTE KROZ „POLOMLJENI PROZOR“

Početkom osamdesetih godina dvojica američkih kriminologa su lansirali teoriju po kojoj ukoliko na jednoj zgradi samo jedan polomljen prozor ostane nepopravljen duže vremena to će biti signal i poruka koja će uskoro dovesti do toga da i svi drugi prozori budu polomljeni, uništeni. U pitanju je signal, poruka da se radi o nečem što je napušteno i zapušteno, nešto o čemu niko ne vodi računa, te nema nikoga ko bi sankcionisao deliktno ponašanje. Teorija „polomljenih prozora“, ubrzo je postala veoma popularna i iz nje je proizišla „strategija nulte tolerancije“, prema kojoj policija treba vrlo odlučno i strogo da reaguje upravo kod sitnih prestupa, kao što su vandalizam, pisanje grafita, skitničenje, prosjačenje, kako bi se predupredilo nešto veće i opasnije. Takva strategija nulte tolerancije, proklamovana je u Njujorku i zbilja, od sredine devedesitih u tom gradu dolazi do osetnog pada stope kriminaliteta. Mnogi kritičari međutim kažu da se radi o čistoj koincidenciji, da je strategija nulte tolerancije na tragu jedne desničarske nedemokratske politike ugrožavanja ljudskih prava, i to upravo onih marginalnih građana, koji su socijalno najugroženiji. Autor ovog članka, smatra da bi dosledna primena i kopiranje jedne takve strategije i politike u srpskim prilikama po tome, ali i po mnogo čemu drugom bila vrlo problematična, te se ni ne zalaže za njenu primenu u Srbiji, ali smatra da je korisno katkada „baciti pogled“ u „tuđe dvorište“, te sagledati kako i šta se radi u drugim društvima i na planu borbe protiv kriminaliteta. To nikako ne treba da znači nekritičko prepisivanje tuđih rešenja, smatra Jovan Ćirić, ali može biti itekako korisno. Institut za uporedno pravo u svih svojih 55 godina, pre svega putem svog časopisa „Strani pravni život“ upravo to radi – sagledava tuđa iskustva, gleda u tuđe dvorište, na različite načine, pa i kroz polomljeni prozor.

Ključne reči: polomljeni prozor; nulta tolerancija; stope kriminaliteta; tuđa iskustva; Institut za uporedno pravo

Za početak ovog teksta, teksta koji nosi pomalo predugačak i rogobatan naslov, koristićemo nekoliko rečenica – misli iz jedne doktorske disertacije, nedavno dobranjene na Arhitektonskom fakultetu u Beogradu. „U okruženju koje je dobro isplanirano, atraktivno, jasno definisano i dobro održavano, ljudi će biti ponosni na svoju okolinu, uglavnom će se osećati ugodno i imati osćeja podeljenog posedovanja i odgovornosti. Loše planirano i održavano okruženje daje osećaj otuđenja i straha, a za razliku od njega dobro planirano okruženje doprinosi koheziji zajednice i ispunjava sve planirane funkcije na efikasan i harmonično koordinisan način.“¹

Ovo bi se moglo reći i na još jedan, u stvari krajnje pojednostavljeni način: kada vide da žive u jednom lepom, dobro održavanom okruženju, okruženju u kojem svi oko njega vode računa o svom ponašanju, o ljubaznosti, o higijeni, galami, kućnom redu, o tome da su svi socijalno solidarni, itd. svaki će se pojedinac bez neke posebne prisile i bez nekih posebnih formalnih mehanizma kontrole i prisile, ponašati na odgovarajući, adekvatan način, poštujući ta nepisana pravila ponašanja. U stvari rečeno na jedan drugi način – ako niko ne baca pikavce na pod, onda je velika verovatnoća da ni osoba X koja se nalazi u takvom okruženju, neće to raditi, odnosno neće se izdvajati od drugih i ni ona neće bacati pikavce na pod, ako ni zbog čega drugog, onda makar samo zato što će je biti stid da se upravo ona po tako nečem izdvaja od drugih.

Obrnuto, kada uoči da niko drugi, odnosno da većina ljudi iz njegovog okruženja ne poštuje pravila i da baca pikavce na pod, onda je verovatnoća da će osoba X bacati pikavce na pod zaista velika. Osim toga, kada uoči veliki broj pikavaca bačenih po podu, osoba X će instiktivno odreagovati i u tom smislu da je u dotičnoj sredini bacanje pikavaca dozvoljeno, tj. da se u praksi to ne sankcioniše. Osoba X shvata da ga, ukoliko baci pikavac, ili uradi nešto slično, najverovatnije niko neće kazniti, pa čak ni prekoreti, ni postideti. Ovo je ono što u iskustvenom smislu svi znamo, mnogi od nas poštuju kućni red kada se nađu u inostranstvu gde su ulice čiste i održavane, dok se sasvim drugačije ponašaju, kada se vrate kući, gde ulice nisu tako čiste i održavane.

Osim toga, nije važno samo to što u zakonu piše, važno je i kako se to u praksi sprovodi. Sve nas to naravno dovodi do različitih teorija kriminoliteta, pa i do teorije učenja i drugih sličnih teorija koje su

¹ Nataša Danilović – Hristić; - „Urbanističko-arhitektonski elementi za obezbeđenje višeg stepena bezbednosti na javnim gradskim prostorima“ – neštampana doktorska disertacija, odbranjena na Arhitektonskom fakultetu u Beogradu, 25.XI 2010.

nastajale i nastaju u kriminološkoj misli,² ali, ovde mi hoćemo da posebnu pažnju posvetimo jednom specifičnom članku, koji je imao značajnu ulogu u razvoju teorijske misli, ali i praktičnih aktivnosti na planu borbe protiv kriminaliteta. U pitanju je priča o polomljenim prozorima, priča koja je u SAD nastala sedamdesetih i osamdesetih godina XX veka, a iz koje je proizišla jedna posebna strategija „nulte tolerancije“. Daleko je od toga da bilo koja teorija, pogotovu jedan naučni članak, mogu da daju neke konačne odgovore, uostalom, u najvećem broju slučajeva, kada su u pitanju društvene nauke uopšte, važnije je postaviti prava pitanja, nego dati odgovore.³ Ipak, nama se učinilo da ova, nazovimo je teorija, ili priča o polomljenim prozorima, kao i teorija (strategija) nulte tolerancije, jesu po mnogo čemu specifični i zanimljivi, te da zaslužuju da ovde o njima bude rečeno nekoliko reči više.

1982. godine dvojica američkih naučnika James Q. Wilson i George L. Kelling, napisali su jedan članak o polomljenim prozorima i lansirali teoriju, koja je postala pravi hit, ne samo kada je reč o kriminološkim raspravama. Suština njihove ideje jeste u sledećem: ukoliko na jednoj zgradi, u susedstvu, postoji neki prozor koji je polomljen i koji tu tako stoji nepopravljen, to daje signal, poruku svima da se u konkretnom slučaju radi o nečem napuštenom – zapuštenom, o nečemu o čemu niko ne vodi računa, te da to dovodi do slabljenja i formalne i neformalne socijalne kontrole, odono do nesankcionisanja za neadekvatno ponašanje. Poruka polomljenih prozora, jeste u stvari poruka: niko ne vodi računa, dozvoljeno je, može se...⁴ Ovo se može tumačiti ne samo kada je reč o susedstvu, već i šire.

Wilson i Keeling, zapravo analiziraju rezultate aktivnosti koje je sredinom sedamdesetih, država Njudžerzi započela u 28 gradova, a pod naslovom „Program sigurnog i čistog komšiluka“, a što je prvenstveno uključivalo promenu u ponašanju policijaca, u tom smislu da se uvedu ulične, pešačke patrole, koje će reagovati i na sitnije nekriminalne prekršaje, kao što su obični huliganizam, skitničenje,

² Povodom svega, ovde se može govoriti o Saterlandovoj teoriji diferencijalne asocijacije, kao i o Akersovoj teoriji društvenog učenja, o kojima se više može pročitati u knjizi Đorđa Ignjatovića; - „Teorije u kriminologiji“, Beograd, 2009. str. 80-81.

³ Verovatnoća da će odgovori biti „pravi“, veća je čini se, ako su i sama pitanja „prava“.

⁴ Članak James-a Q Wilson-a i Georg-a L.Kelling-a, - „The Police and Neighborhood Safety: Broken Windows“ – dostupan je na internet adresi: www.manhattan-institute.org/pdf/-atlantic_monthly-broken-windows.pdf.

pisanje grafita, sa nadom da će to dovesti do smanjenja kriminaliteta. Do smanjenja kriminaliteta do tada kada su ova dvojica američkih kriminologa napisala dotični članak, praktično nije došlo,⁵ ali, ono što oni ističu kao vrlo važno, jeste to da se kod građana, građana iz komšiluka, povratio ranije izgubljeni osećaj sigurnosti i povratilo poverenje u policiju, a što se može smatrati kao dobra početna pretpostavka za buduće uspešne anti-kriminalne delatnosti.⁶

Kada samo jedan prozor na jednoj zgradi duže vremena ostane polomljen, nepopravljen, postoji izuzetno velika verovatnoća da će u najskorije vreme i svi ostali prozori na dotičnoj zgradi biti polomljeni, odnosno postoji jaka povezanost između sitnijih, ne toliko nekriminalnih prestupa i nekih kasnijih vrlo ozbiljnih kriminalnih aktivnosti, smatraju autori članka o polomljenim prozorima.⁷

U stvari, polomljeni prozor, naročito kada i ako duže vremena ostaje nepopravljen, je jedan simboličan događaj, koji svima, a pre svega građanima iz susedstva, ali i šire, šalje jednu specifičnu poruku, poruku da je dopušteno dalje lomljenje prozora, da niko zbog toga neće odgovarati, da niko neće odgovarati ako učini to isto ili nešto slično. Samo jedan polomljeni prozor koji ostaje nepopravljen, zapravo provocira druge građane da se ponašaju neodgovorno i rušilački, da i oni nastave da dalje lome prozore i povećavaju štetu. Nedožvoljeno ponašanje koje niko ne sankcioniše, predstavlja jedan od najvažnijih faktora u daljem ispoljavanju tog i takvog nedođvoljenog ponašanja, odnosno nedođvoljeno ponašanje koje biva nesankcionisano, značajan je kriminogeni faktor, koji stimuliše, podstiče dalji rast nedođvoljenog ponašanja.⁸

Ova teorija „polomljenih prozora“, vezuje se za šire razvijenu priču - strategiju u zapadnom svetu, SAD pre svega, o značaju komšijskog nadgledanja, neke vrste „društvene samozaštite“, gde delatnost komšija na otkrivanju i prijavljivanju, odnosno pravovremenom reagovanju, ima izuzetno mnogo značaja. Radi se o tragičnom događaju u vezi sa silovanjem i ubistvom Katarine Đenoveze u Njujorku početkom šezdesetih godina,⁹ kada je u SAD počela da se razvija i jača svest o potrebi da i sami građani, komšije, dejstvuju na odgovarajućem preventivnom kriminalnopolitičkom

⁵ Kasnije ćemo videti, da je početkom, tj. sredinom devedesetih godina došlo do izraženog pada kriminaliteta u Njujorku i mnogim drugim američkim gradovima.

⁶ James Q. Wilson & George L. Kelling u već citiranom članku „Broken windows“

⁷ ibidem

⁸ ibidem

⁹ Jovan Ćirić; - Đenoveze sindrom; - „Strani pravni život“ 1/2010

planu. Dotičnoj devojci koja je postala gotovo simbol, tada nije imao ko da pomogne, komšije su ćutale i „skrivale“ se iza svojih kućnih pragova, a što je sve izazvalo zaprepašćenje i osudu u ćitavoj ameriċkoj javnosti. Od tada, pa sve do danas razvijaju se mnogi razliċiti oblici samozaštitne, kriminalno-preventivne uloge komšija. Tako je na primer 80-ih godina, najpre u Kaliforniji, a kasnije se to proširilo na ćitave SAD, osnovan „National Neighborhood Watch Institute“, koji je imao za cilj da daje odgovarajuću podršku policiji. Radi se tu i o specifiċnim edukacijama, treninzima, izdavanju odgovarajućih publikacija, internet prezentacijama, a što je sve trebalo, tj. treba da ima za cilj da se podigne bezbednosna svest i kultura pojedinaca, tj. da se podstaknu obiċni ljudi da sarađuju sa policijom, da prijavljuju policiji sve ono što smatraju bezbednosno interesantnim i provokativnim u njihovom komšiluku (neighborhood), ali i da se uopšte ponašaju tako da iskazuju maksimalnu međukomšijsku solidarnost, itd.¹⁰

U suštini, ovde, kod teorije „polomljenih prozora“,¹¹ se radi o toj međukomšijskoj solidarnosti, pre svega kada je reċ o održavanju neposredne okoline u dobrom, adekvatnom stanju. Komšije trebaju da budu te koje će prve reagovati i pomoći u popravljanju polomljenog prozora kod komšije.¹² Jer, za svakoga, za lokalnu zajednicu u celini, u kriminalno-politiċkom smislu, može biti vrlo opasno kada postoje neki vidljivi, izraziti, znaci zapuštenosti i napuštenosti, imovine i okoline, (tu treba na primer ubrojati i odbaċene narkomanske špriceve u školskim dvorištima) koji svima govore da nije nedozvoljeno lomiti, bacati, razbijati, kršiti propise.¹³ Za uspeh na planu prevencije kriminaliteta, potrebno je, između ostalih stvari da i svest obiċnih ljudi bude razvijena, odnosno da vrlo veliki broj ljudi bude spreman da aktivno sudeluje u razliċitim aktivnostima na planu prevencije kriminaliteta.¹⁴ A to se sve odnosi ne samo na aktivnosti na planu

¹⁰ www.nnwi.org/about_us.asp.mission_statement.asp

¹¹ http://en.wikipedia.org/wiki/Broken_windows_theory

¹² Ovde međutim ne treba imati u vidu samo popravljanje prozora u bukvalnom smislu te reċi, već i „popravljanju prozora“ u jednom širem, prenosnom smislu te reċi, gde bi se prevazišla nezainteresovanost za ono što se u komšiluku događa, a što je nesređnu Katarinu Đenoveze „koštalo“ života.

¹³ Slaviša Vuković; - Suprotstavljanje kriminalitetu strategijom nulte tolerancije; - „Revija za kriminologiju i kriviċno pravo“ br. 3/2007 str. 189-203

¹⁴ Neko bi možda ovde mogao zakljuċiti i to da u SAD i drugim zapadnim zemljama postoji i strah, da ne kaŹemo panika od kriminaliteta. Ovo jeste taċno i jeste fenomen koji sam po sebi zavređuje paŹnju, ali, ipak ne sme se zanemariti komšijska

prijavljivanja, već i na aktivnosti na planu popravljivanja izgleda komšiluka, neposredne okoline.¹⁵ Ukoliko, već pominjana osoba X rezonuje: „baš me briga kako izgleda komšijin prozor, komšijino dvorište“, odnosno dotični komšija rezonuje: „šta je briga komšiju, osobu X za moje dvorište i moj prozor“, onda to postaje vrlo jasan znak i signal da u dotičnom kraju ne postoji, između ostalog, ni minimum međukomšijske ljudske solidarnosti, da svako gleda samo svoja posla, te da se osim lomljenja prozora, mogu učiniti i još mnoga druga nemoralna i nedozvoljena ponašanja, ponašanja koja će ostati neotkrivena, neprijavljena, nesankcionisana. Zaista, ako ništa drugo, u takvoj sredini u kojoj svako gleda samo svoja posla i ne „zaviruje u tuđe dvorište“, niti pak popravlja „polomljeni prozor“, (u bukvalnom ili prenosnom smislu te reči) verovatnoća da se neka nedozvoljena radnja prijavi od strane komšija, vrlo je mala.

Postoji još jedna stvar koja nije za zanemarivanje. Kada vidi da je jedna lokalna sredina uređena i da tu ne postoje polomljeni prozori, napušteni i neuređeni prostori, već pominjana osoba X, koja inače može biti sklona sitnijem, ili krupnijem kriminalu, počinje da razmišlja i na sledeći način: „uređenost dotičnog prostora, govori ne samo o tome da ljudi tu brinu o lepoti svog okruženja, da to okruženje uređuju i održavaju, već i da postoje različiti oblici samoorganizovanja i samozaštite, a što ponekad uključuje i tzv. privatnu bezbednost,¹⁶ odnosno makar sistem sigurnosnih kamera i nadgledanja“.¹⁷

Suočen sa time, sa mogućnošću da bude snimljen, odnosno da na njega budu upućene snage privatnog obezbeđenja, građanin, osoba X, koja inače jeste sklona kriminalu, ustuknuće od takvih nedozvoljenih ponašanja i otići će negde drugde gde procenjuje da mu preči manja opasnost da bude uhvaćen. Neuređen, zapušten prostor, koji simboliše jedan polomljeni prozor, šalje između ostalog i poruku da u dotičnoj sredini ne postoji privatno obezbeđenje, te da i nije toliko opasno preskočiti ogradu, polupati drugi prozor, ukrasti nešto,

aktivnost i komšijska solidarnost na planu sveopšteg uređenja životnog prostora i prevencije kriminaliteta.

¹⁵ Inicijative za poboljšanje osvetljenja u jednom kraju, mogu biti više nego korisne i dobrodošle upravo na planu prevencije kriminaliteta.

¹⁶ Sistem privatnog obezbeđenja u zapadnom svetu je, a u poslednje vreme i kod nas, veoma razvijen, s tim što je u inostranstvu, izuzetno razvijena i pravna regulativa s tim u vezi. (O svemu tome, između ostalog i Dušan Davidović; Želimir Kešetović; - Uporedni prikaz zakonodavstva privatnog sektora bezbednosti u zemljama EU I“; - „Strani pravni život“ 2/2009, str. 23-252

¹⁷ Nataša Danilović-Hristić; . op.cit.

ili učiniti bilo šta drugo što je protivzakonito, ili makar samo ružno i neprilično. Polomljeni prozor kao simbol zapuštenosti i napuštenosti, ima dakle višestruko značenje i šalje višestruke negativne poruke, kada je u pitanju kriminalna prevencija. Jer, kada ugleda polomljene prozore, osoba X sasvim opravdano može zaključiti da tu nema „opasnosti“ od privatnog obezbeđenja, niti ima sigurnosnih kamera, te da je „put otvoren“.

Osim toga, može se reći da kada se suoči sa nečim lepim, sa jednim lepim i uređenim urbanim prostorom, sa time da se svi oko njega ponašaju uljudno, osoba X instiktivno počinje da oseća izvesno „strahopoštovanje“, tj. da se usteže u činjenju bilo čega što narušava tu lepotu, uređenost, uljudnost.¹⁸ Ovo možda na neki način može objasniti zbog čega na primer naši ljudi u inostranstvu poštuju pravila ponašanja, ali vrlo često, čim pređu granicu i vrata se u svoju rodnu zemlju, zaboravljaju na to kako se ponašaju u zapadnim zemljama u kojima poštuju pravila ponašanja.

Prema ovoj teoriji polomljenih prozora¹⁹, ukoliko jedan jedini polomljeni prozor ostane duže vremena nepopravljen u određenom delu grada, utoliko će on upućivati nedvosmislenu poruku potencijalnim prestupnicima da policija i stanovništvo nisu preterano zainteresovani za održavanje reda, što znači da su vrata prestupničkom delovanju u dotičnom području širom otvorena. Tako bi se na primer moglo govoriti da dugo vremena prisutan problem korupcije u društvu Srbije, mogao bi, u prenesenom značenju, da predstavlja primer jednog takvog "polomljenog prozora". Pošto "polomljeni prozor korupcije" do danas nije valjano opravljeno, on je nastavio da šalje poruku (širokog spektra) kako je bavljenje korupcijom unosan, ali i nimalo rizičan posao.²⁰

Interesantno je da autori članka – teorije „polomljenih prozora“, Wilson i Kelling, svoju teoriju u dobroj meri zasnivaju na jednom zanimljivom eksperimentu, koji je još 1969. godine izveo jedan drugi Amerikanac, socijalni psiholog Philip Zimbardo. Dotični je naime ostavio dva automobila bez registarskih tablica, tako da izgledaju napušteno. Jedan je ostavio u zloglasnoj siromašnoj, crnačkoj četvrti Bronx u Njujorku, a drugi je ostavio u eltnoj četvrti nastanjenoj

¹⁸ Ahlbrandt R.S.Jr & Brophy P.C; - Neighborhood Revitalization; - Lexington Books, 1975 (citirano prema Nataša Danilović-Hristić, - op.cit)

¹⁹ Ukoliko se ovde uopšte može govoriti o teoriji u smislu jednog zaokruženog sistema.

²⁰ Boris Jašović; - „Teorija ‘polomljenog prozora’“- objavljeno u „Politici“ 17.03.2007. dostupno na www.politika.rs/rubrike/ostali-komentari/t22550.lt.html

bogatim belcima u Kaliforniji. Zaista, posle vrlo kratkog vremena, automobil u Bronx-u je bio potpuno opljačkan i uništen, dok se to nije dogodilo u Kaliforniji. Ipak, istraživač Zimbardo se dosetio, pa je i na automobilu u Kaliforniji razbio jedan prozor, tako da je osim skinutih registracija, dotični automobil i po tome, po tom „detalju“, ukazivao na to da je reč o napuštenom vozilu. I šta se dogodilo, za nekoliko sati i to vozilo je bilo prevrnuto, potpuno razbijeno i skroz uništeno, isto kao u Bronx-u.²¹

Ova priča o automobilima u Bronx-u i Kaliforniji, ima mnogostruka značenja i naravoučenija. Jedno od tih značenja jeste i to, uprkos možda i raširenim predrasudama, crnci, odnosno siromašni ljudi nisu ništa skloniji nedozvoljenom, kriminalnom ponašanju, već da najviše toga zavisi od socijalnog okruženja, tj. od trenutne situacije i odnosa snaga u datom trenutku, snaga koje deluju preventivno i snaga koje deluju podsticajno kada je kriminalitet u pitanju. Ako je očigledno da se ne kažnjava, da se nešto može nekažnjeno činiti, onda gotovo ništa drugo nije važno, onda je to ono što determiniše ponašanje svakog pojedinca, pa bez obzira koje boje kože on bio i koliko bogat bio, odnosno kakav socijalni status on imao.

Sve nas ovo istovremeno vraća i na period društvene svojine i socijalizma kod nas, period karakterističan po tome što najveći broj ljudi nije vodio dovoljno računa o dotičnoj društvenoj svojini, već je ona bila istovremeno i svačija i ničija, a što je opet dovodilo do daljih, različitih oblika kriminalizacije.²²

Bilo kako bilo, smatra se da nepopravljanje oštećenih delova jednog objekta, ili možda čak i čitavog segmenta jednog društva, dovodi do silazne spirale nebrige i gubitka kvaliteta i vitalnosti okruženja, čime se ostavljaju vrata daljem vandalizmu i drugim oblicima asocijalnog i kriminalnog ponašanja. Poenta je u sledećem: ako se ne reaguje na vreme, smatra se da će i sasvim mali, te na prvi pogled zanemarljivi primeri minornog antisocijalnog ponašanja, na kraju dovesti do nečeg mnogo većeg i ozbiljnijeg. Zbog toga je potrebno svaki oblik anti-socijalnog ponašanja saseći u korenu, u samom početku, na samom nastanku, onda kada još nije kasno. Tako dolazimo do još jedne teorije koja iz svega nastaje, a to je teorija, tj. strategija „nulte tolerancije“ o kojoj se u SAD u poslednje vreme,

²¹ Slaviša Vuković, op.cit. str. 190-191.

²² Možda u tom smislu i nije čudno što su radničke, socrealističke, „novogradnje“ sa retkim izuzecima izgledale i prljavo i zapušteno i tmurno, u svakom slučaju baš onako kako to simboliše teorija „polomljenog prozora“.

naročito u Njujorku i naročito za vreme gradonačelnika Rudolfa Đulijanija, dosta govorilo.²³

Naime, negde od sredine devedesetih godina XX veka, Njujorška policija sasvim usvaja kriminološka saznanja koja se vezuju za teoriju polomljenih prozora i strategiju „nulte tolerancije“, te se upravo u tim vremenima, a to su vremena gradonačelnika Đulijanija, događa ipak izrazitiji pad kriminaliteta u Njujorku.²⁴ Tako se na primer broj ubistava u Njujorku, kretao od 836 u 1965. preko 1.996 u 1975, 2.013 u 1982 do 2.605 u 1990. da bi onda došlo do trenda opadanja broja ubistava: 1.530 u 1995, 924 u 1998, 903 u 1999, 909 u 2002, odnosno 874 u 2005. godini. Slično je i kada se radi o silovanjima. 1965-2.320; 1975-5.099; 1982-5.159; 1990-5.368; 1995-4.290; 1998-3.843; 1999-3.563; 2002-3.885 i na kraju 2005-3.663. silovanja.²⁵

Da li se i koliko ovaj trend pada kriminaliteta, ne samo kada je reč o ubistvima i silovanjima, već i uopšte, može vezivati za samo jednu teoriju (naučni članak) i jednu strategiju, teško se može govoriti, odnosno verovatno bi bilo preterano tvrditi tako nešto, ali je sasvim evidentno da je došlo do vrlo evidentnog i izrazitog pada kriminaliteta u Njujorku, a što se jednim delom ipak može vezivati i za „polomljene prozore“ i „nultu toleranciju“. To je nešto što možda ne zaslužuje da bude istaknuto kao krucijalna stvar u redukciji kriminaliteta, ali to sve ipak treba imati u vidu i kada se radi o kriminalno-političkoj strategiji i u našim uslovima.²⁶

Njujorški policijski komesar Braton, isticao je da će energična i autoritativna primena represivnih policijskih ovlašćenja prema učinocima sitnijih prekršaja sprečiti činjenje težih krivičnih dela i prekršaja sa ozbiljnijim posledicama. Trebalo je putem strogog suzbijanja (kažnjavanja) minornih prekršaja, zaplašiti opasnije učinioce krivičnih dela i prekinuti njihovu kriminalnu aktivnost i obeshabrirti ih od nošenja oružja. To je sve između ostalog podrazumevalo i koncentrisanje što većeg broja policajaca na određenim ugroženim područjima.²⁷

²³ O tome između ostalog i Đorđe Ignjatović; - „Stanje kriminaliteta u SAD i njegova kontrola“ u zborniku radova „Uvod u pravo SAD“, priredio Jovan Ćirić; Izdanje Instituta za uporedno pravo, - Beograd, 2008. str. 163-183

²⁴ http://en.wikipedia.org/wiki/Crime_in_New_York_City

²⁵ www.disastercenter.com/crime/nycrime.htm

²⁶ Kasnije ćemo reći nekoliko reči više zbog čega smatramo da bi u našim uslovima ovu priču o polomljenim prozorima i nultoj toleranciji, trebalo ipak uzeti u obzir sa izvesnom rezervom.

²⁷ O svemu tome Slaviša Vuković; - op.cit. str. 192

U tom smislu, u Dokumentu Strategija njujorške policije iz 1997, gradonačelnik Đulijani je upravo istakao da koncentracija na prekršaje koji utiču na kvalitet života u komšiluku, kao što su: prosjačenje, skitničenje, opijanje i drogiranje na javnom mestu, bespoličenje mladih na javnim mestima, predstavlja jedno od najvažnijih oružja koje je dovelo do istorijskog uspeha u smanjenju kriminaliteta u Njujorku.²⁸ Slični uspesi u smanjenjivanju stope kriminaliteta, postignuti su i u Londonu i u nekim drugim gradovima, gde se takođe od 1996. godine započinjalo, najpre eksperimentalno sa strategijom nulte tolerancije. Jedan od rukovodilaca policije u Velikoj Britaniji, Ray Mallon, u tom je smislu isticao da od kada je u gradu Hartlepool primenjena ova strategija, kriminalitet je u bukvalnom smislu prepolovljen, dok kada je reč o Middlesborough, broj krivičnih dela je smanjen za petinu.²⁹

Nije sporno dakle da je i teorijski i praktični značaj i uticaj jednog članka, kakav je članak James-a Wilson-a i Georga Kelling-a o polomljenom prozoru, izuzetno veliki i višedimenzionalan. Ipak, uvek ostaje pitanje, dilema, da li se bilo kakve promene u kriminalnim statistikama mogu pripisati samo jednom faktoru. Odnosno, da li je to što policija u jednom trenutku radi na jedan ili drugi način, da li je to baš ono što je najpretežnije kada je reč o smanjenju kriminaliteta. Ovo pogotovu ako se ima u vidu da su i neki drugi gradovi u SAD, a ne samo Njujork, u istom periodu kada i Njujork pokazali značajan pad stope kriminaliteta, uprkos tome što tamo, u tim gradovima, nije primenjivana strategija nulte tolerancije.³⁰ Uzroci pada kriminaliteta uvek su višestruki, a način rada policije može biti značajan, ali ipak ne i presudan.³¹

Strategija nulte tolerancije imala je i ima značajnu medijsku podršku i popularnost, kao i sam gradonačelnik Đulijani uostalom, ali, sve je to ipak prvenstveno pitanje šireg političkog karaktera. Strategija nulte tolerancije je prevashodno usmerena na sitnije delikte, a to će reći na socijalne marginalce kao učinioce tih sitnijih delikata. Ovom strategijom se selektivno označavaju siromašni i odbačeni delovi društva kao oni od kojih prete najveća opasnost i prema kojima

²⁸ Ibidem, str. 194.

²⁹ Ibidem, str.195

³⁰ To bi moglo značiti da ima i nešto drugo što utiče na smanjivanje stope kriminaliteta. Uostalom, da nije tako kriminologija bi kao naučna disciplina odavno postala jedna „mrtva (bivša) nauka“, nauka koja je već rešila sve zagonetke i odgovorila na sva pitanja.

³¹ Slaviša Vuković; - op.cit.str.196-197

policija preduzima veoma agresivne taktike, metode i sredstva, što je često sasvim nezasluženo i uglavnom ne vodi dovoljno računa o ljudskim pravima. Prekoračenje ovlašćenja policije u situaciji primene strategije nulte tolerancije, najčešće jeste nešto što je bivalo vrlo uobičajeno sredinom devedesetih godina u gradu Njujorku.³² Osim toga, povodom kritika na račun nulte strategije, može se govoriti i o tome, da nekažnjavanjem sitnijih prekršaja policija (ponekad) pridobija građane na saradnju u borbi protiv težih, ozbiljnijih oblika kriminaliteta, a što u preventivnom smislu nije beznačajno. Takođe, strogo kažnjavanje za sitnije delikte, dovodi ipak do povećanja hapšenja i do prenatrpanosti zatvora, a što je i u ekonomskom i u socijalnom i u preventivno-političkom smislu krajne problematično, jer učinioci sitnijih delikata bivaju poslani u zatvor gde se „usavršavaju“, gde započinju sa ozbiljnom kriminalnom karijerom.³³

Ne može se dakle reći da je strategija nulte tolerancije nešto što je „bogom dano“, takva bi se strategija mogla ozbiljno kritikovati, jer, ako ništa drugo nije pravedno ukoliko oštro, strogo kažnjavamo (samo) sitnije učinioce minornih delikata, pogotovo u situaciji kada postoji, relativno široko raprostranjeno uverenje da „krupne ribe“ uspevaju da izbegnu kažnjavanje, da ih policija niti hapsi, niti sudovi osuđuju. Ova teorija i strategija nulte tolerancije mogu dakle biti podvrgnute vrlo ozbiljnim kritikama, ali, sa druge strane, u pitanju je nešto što deluje vrlo ubedljivo u socijalno-demagoškom smislu, pogotovu za javno mnjenje koje je oprhvano različitim predrasudama. Te predrasude mogu biti: sa jedne strane strah od narastajućeg kriminaliteta, sa druge strane sitnospostvenički mentalitet, gde zaštita privatne svojine predstavlja veću vrednost od svega drugog,³⁴ a sa treće strane postoje i različite rasističke predrasude gde prosjake i skitnice (a to su uglavnom crnci, ili Romi) treba skloniti sa ulica, iz našeg vidokruga i azilirati ih, poslati ih na mesto koje im pripada. Ovo sve zato da nam ne bi zagađivali neposredno okruženje, lupali prozore i hipijevski, ali i na svaki drugi način kvarili našu omladinu.³⁵

³² Ibidem, str.198-199

³³ Ibidem, str.200

³⁴ U pitanju je „svetinja“ privatne svojine, što vrlo često može biti protumačeno i u tom smislu da je u odbrani, zaštiti svoje privatne svojine, dozvoljeno sve.

³⁵ Da nam dakle ne bi radili upravo ono što je radio Džordž Berger u mjuziklu „Kosa“, mjuziklu koji je dočaravao jedno drugo vreme, vreme liberalizma i hipijevske, ali i svake druge pobune, pobune upravo protiv malograđanskog, potrošačkog mentaliteta. Pobuna je u svakom slučaju mnogo manje moguća ukoliko država upražnjava strategiju „nulte tolerancije“ i kažnjava brzo i strogo za svaki, pa i najmanji prekršaj. Problem je međutim da bez pobune nema ni slobode,

Teoretičari su saglasni da bi se Wilson, pa samim tim i celokupno njegovo delo moglo sagledavati u sklopu sagledavanja čitave nove desničarske filozofije i politike, pogotovu, kada se uzme u obzir srž njegove misli (ideje o polomljenom prozoru i nultoj strategiji) da policija treba da ima ovlašćenja da interveniše čak i kada ponašanja nisu kriminalna u striktnom smislu te reči, ali se radi o aktivnostima koje utiču na povećanje stope kriminaliteta.³⁶

Nema sumnje da je priča (teorija) o polomljenom prozoru vrlo zanimljiva i sa kriminološke i sa arhitektonsko-urbanističke tačke gledišta, ali je isto tako tačno i to da priča, teorija, strategija koja je iz svega proistekla, a reč je o strategiji nulte tolerancije, da je ta strategija dubiozna u mnogo čemu. U pitanju su najčešće manipulacije sa strahom od kriminaliteta koje su i jednostavne i delotvorne. Ukoliko jedna vlast želi da pojača represivnost nad građanima, da pojača sisteme njihove kontrole, nadgledanja, „špijuniciranja“, tj. prisluškivanja, praćenja, itd. – strah od kriminaliteta i borba protiv kriminaliteta su izvanredna prilika da se od građana, birača, glasača, poreskih obveznika, dobije pristanak, u stvari obezbedi legitimitet za uvođenje nekih najnedemokratskijih, najrepresivnijih mera. Ne treba ići u mnogo daleku prošlost i ne treba ići u neke azijske ili afričke države. Dovoljno je otići u Njujork, u SAD u septembar 2001. godine. Radi se naravno o terorističkom napadu na kule blizakinje i odgovoru američke države u vidu tzv. Patriot Act-a. Podrška građana tom zakonu bila je gotovo bezrezervna, legitimitet tog akta neupitan.³⁷ Tako su, između ostalog, ukazom Predsednika Buša iz novembra 2001. godine, formirane vojne komisije, koje su u mnogim slučajevima preuzimale ingerencije redovnih sudova.³⁸ Za obične ljude, laičku javnost, sve to verovatno i nije bilo toliko problematično, jer stravični prizori rušenja kula blizakinja u Njujorku, jednostavno su nadjačavali i opravdavali sve ostalo. Slično se može reći i za strategiju nulte tolerancije, pogotovu, ako i kada se statistički može, makar delimično dokazati da takva strategija doprinosi smanjivanju kriminaliteta.

ni liberalizma, ni demokratije, te se tako sa strategijom „nulte tolerancije“, uništavaju ne samo različiti oblici anti-socijalnog ponašanja, različiti oblici pobune, već i sloboda, liberalizam i demokratija uopšte.

³⁶ Đorđe Ignjatović; - Teorije u kriminologiji; . op. cit str.28-29

³⁷ Kam C.Wong; - USA Patriot Act: A Preliminary Study; - „Strani pravni život“; - 1-2/ 2007. str. 130-173.

³⁸ O tome više Vesna Ćorić; - Nove metode u suzbijanju terorizma u SAD nakon 11. septembra; - „Strani pravni život“ 1-3/2006.

Ako bismo pak strategiju nulte tolerancije pokušali da (nekritički) prenesemo, prekopiramo u naše domaće, beogradske uslove na primer, tada bi, čini nam se mnogi oblici socijalne demagogije i društvene hipokrizije još i više došli do izražaja, prvenstveno u tom smislu da bi tada u našim uslovima, najveću pretnju i smetnju harmoničnom i „idiličnom“ društvenom razvoju predstavljali huligani – navijači i mladi vandali koji pišu grafite po fasadama, a nikako ne ono što se naziva kriminalitet „belog okovratnika“, te različite korupcionaške malverzacije u sadašnjim vremenima tranzicije i privatizacije. Država bi mnogo više i brutalnije reagovala prema onima koji sprejom šaraju sveže okrečene fasade, nego prema onima koji u bescenje rasprodaju i najveća prirodna bogatstva i resurse.³⁹ Na neki način to se uistinu i događa, što naravno čitavu priču o polomljenom prozoru i strategiji nulte tolerancije u znatnoj meri kompromituje.

Nismo dakle imali nameru da o polomljenom prozoru i strategiji nulte tolerancije ovde govorimo kao o nečemu što bi se moglo, tj. što bi trebalo preporučiti za primenu u našim uslovima, ali smatramo da šira javnost u Srbiji svakako mora biti upoznata sa nekim aktuelnim teorijskim razmišljanjima i praktičnim aktivnostima, koje se sprovode u drugim zemljama, SAD, zapadnom svetu uopšte. Čini se da, naročito u našim uslovima, postoji jedan vrlo izrazit trend krajnjeg pojednostavljanja i kada je reč o teorijskom promišljanju, ali i kada je reč o preduzimanju nekih praktičnih mera u oblasti komparativistike, a što se sve manifestuje ili u odbacivanju svega što dolazi iz inostranstva, ili u nekritičkom obožavanju i prihvatanju svega što dolazi iz inostranstva, naročito sa Zapada. U tom se smislu zaista može govoriti o svojevrsnim problemima, nesporazumina, nevoljama, kada je u pitanju uporedno pravo,⁴⁰ odnosno, ne samo o upotrebi, već i o zloupotrebi pravnih transplanta.⁴¹

Postoji u našoj, ne samo laičkoj javnosti dosta neznanja i nerazumevanja, kašnjenja za aktuelnim trendovima u nauci i društvenoj misli uopšte,⁴² što se može manifestovati na različite

³⁹ „Ako oni stvarno počnu petnaestogodišnjake da osuđuju na osam godina robije... onda će Srbija postati zeško mesto za život...“ – www.pecat.co.rs/2010/10/slobodan-antonice-reakcija-drzave-ce-biti-jeziva/

⁴⁰ Jovan Ćirić; - Nevolje sa uporednimn opravom; - „Strani pravni život“ 1/2008

⁴¹ Zlatko Nikolić; - Pravni transplanti – od potreba do zloupotreba; - „Pravna riječ“ 23/2010.

⁴² Imajući u vidu šta, kako i koliko države kao što su SAD i države u Zapadnoj Evropi rade, preduzimaju danas u vremenima svetske krize, intervenišući na slobodnom tržištu, moglo bi se reći, sa pomalo ironije, „da će Srbija biti poslednji

načine, kao što rekosmo ili u obožavanju svega što dolazi iz inostranstva, ili u odbacivanju svega što nije izvorno „naše“. Institut za uporedno pravo u proteklih 55 godina pokušavao je da sve to prevaziđe, te da široj, pre svega stručnoj, ali i laičkoj javnosti, predstavi ono najvažnije, tj. najinteresantnije što se u svetu u pravnoj misli i praksi događa u datom trenutku. Bio je to jedan naš mali „pogled u tuđe dvorište“, što na neki način simbolizuje i naslovna strana na našem časopisu „Strani pravni život“ i odškrnuta vrata na ulazu u dvorišnu zgradu na Terazijama 41 u Beogradu, gde se nalaze prostorije Instituta za uporedno pravo. Taj pogled u tuđe dvorište, ovoga puta, u ovom članku bio je pogled kroz „polomljeni prozor“, ali ne zato da bismo mi afirmisali tu teoriju, a još manje zato da bismo se zalagali za primenu strategije „nulte tolerancije“ u našim beogradskim uslovima. Ipak, potrebno je znati šta se i kako se radi u svetu i kakve je rezultate to dalo, kao i kakve sve izazove i probleme neke od tih teorija, ili praktičnih delatnosti nose sa sobom i u svetu i kod nas. Ako ništa drugo, a ono bar samo zato da ne bismo ostali „poslednji bastion“, bastion bilo čega, komunizma, liberalizma, ili nečeg sličnog, odnosno nečeg što je u velikom svetu možda već prevaziđeno.

Imajući sve to u vidu, Institut za uporedno pravo je u svom časopisu „Strani pravni život“, samo u poslednjih pet godina, objavio radove, članke čak 117 različitih autora. U pitanju je preko 150 članaka. Većina tih članaka objavljena je naravno na srpskom jeziku, (uključujući tu i hrvatsku verziju srpskog jezika) ali, neki članci objavljeni su i na engleskom jeziku, njih 20, a jedan je objavljen na francuskom jeziku.

Od ukuno 117, 14 autora, koji su objavljivali u časopisu „Strani pravni život“ bilo je iz inostranstva. Iz SAD dva puta je objavljivao jedan autor, a po jedanput se pojavljuju autori iz drugih zemalja, od kojih, trojica iz Nemačke; dva autora iz Hrvatske i dva iz BiH (Republike Srpske). Po jedan autor bio je iz Poljske, Jordana; Slovenije; Bugarske; Francuske; Češke.

U časopisu se sprovodi sistem dvostruke anonimne recenzije, te je time obezbeđen kvalitet priloga, ali to ne znači da je časopis „zatvoren“ za priloge mladih kolega. Naprotiv, smatramo u stvari da su priloge mladih kolega, pa i studenata, vrlo dobrodošli, te da kvalitetom ne da ne zaostaju, već ponekad čak i prednjače. Pomenućemo ovde u tom smislu samo nekoliko mladih autora i njihove priloge: - u broju 1-2/2007 časopisa „Strani pravni život“,

bastion neoliberalizma“ (Bogdana Koljević u tekstu „Povratak modernosti“, na sajtu www.nspm.rs/savremeni-svet/povratak-modernosti.html, objavljeno 31.XII 2010)

objavljen je članak Ivane Rakić- „Međunarodni sud pravde“. U broju 1 iz 2008 – Miroslav Đorđević; - „Pravni transplant i srbijanski građanski zakonik iz 1844“. U broju 3 iz 2008. Savo Manojlović je objavio tekst: „International Courts in the Hague: a Comparison Between the ICTY and the ICC and their Respective Contributions to the Rule of International Law from the Perspective of Victims of International Crimes“, a u broju 3 iz 2010 – Dejan Pavićević – „Vrhovni sud Ujedinjenog Kraljevstva“. Treba takođe pomenuti da su u broju 2 iz 2010. objavljeni i kraći prilozi tri studentkinje Tanje Radosavljević, Slavice Gutić i Nere Aleksić.

Naravno i starije i već afirmisane kolege dali su neke vrlo zanimljive priloge u našem časopisu. Uz svesni rizik da ponekoga izostavimo, pominjemo ovde najpre svojicu uglednih autora iz Nemačke – Klauza Roxin-a, i njegov prilog iz broja 3 za 2008. „Zlostavljanje u pravnoj državi – slučaj Dašner u Nemačkoj – da li državnim organima izuzetno može biti dopušteno da pribave iskaz prinudom“, kao i Rainera Faupel-a i njegov tekst iz broja 2 za 2009. – „The Rule of Law“. Takođe, posebno pominjemo i neke domaće autore, kao što su: Ilija Babić i njegov članak iz broja 1-3 za 2006- „Evropa- pojam i ideje o ujedinjenju“, „ kao i Gorana Dajovića, koji je u broju 1-2/2007 napisao članak: „Pravni pozitivizam u 'krizi srednjih godina““. Tu je i Slobodan Vuković i njegov tekst iz broja 1 za 2009 – „Mediji u službi državne politike“, a isto tako pažnju privlači i članak Đorđa Ignjatovića; - „Države sa niskom stopom kriminaliteta – primer Malte“ iz broja 3 za 2009. Ljiljana Radulović je napisala tekst iz broja 1 za 2010 – „Funkcija obrazovanja u suzbijanju maloletničkog kriminaliteta“, a Dušan Vranjanac je objavio u broju 2 iz 2010, tekst pod naslovom „Norma kao imperativ“, odnosno Nataša Mrvić-Petrović i Zdravko Petrović su u broj 3 za 2010 imali prilog pod naslovom „Naknada štete zbog neosnovanog lišenja slobode ili neosnovane osude u stranim zakonodavstvima“.

I autori iz samog Instituta bili su veoma vredni i napisali su sijaset zanimljivih tekstova. Uz ponovni rizik da nam se opravdano zameri što samo neke izdvajamo, pominjemno ovde i Predraga Vukasovića i njegov tekst iz broja 1 za 2008 – „Amerika i Rim – ima li osnova za analogiju?“, Dragana Prlju i Miodraga Savovića u broju 2 iz 2009 – „E-mail kao dokazno sredstvo u uporednom pravu“; Jelenu Ćeranić iz broja 3 za 2009 – „Ratifikacija Lisabonskog sporazuma – reforma Evropske unije: bilans i perspektive“, i isto tako i Milicu Matijević i Vesnu Erić i njihov tekst iz broja 3 za 2010 – „Mere afirmativne akcije: terminološko određenje i uvodna razmatranja o

sadržini pojma“, kao i Vladimira Čolovića i njegov tekst iz istog tog broja 3 za 2010 – „Osiguranje od lekarske odgovornosti“.

Dakle, čini nam se da je malo koji drugi časopis imao toliko raznovrsnih tekstova iz vrlo različitih pravnih oblasti, tj. obrađivao neke sasvim različite teme, kao što je upravo časopis „Strani pravni život“ sa odškrnutim vratima i pogledom u (tuđe) dvorište. Mi smo se za ovih pet poslednjih, ali i prethodnih pedeset godina trudili da ta vrata što više otvorimo, te da, makar u formi jedne pojednostavljene informacije, učinimo da naš pogled u susjedstvo, na druge zemlje i pravne sisteme bude što sveobuhvatniji.

Danas se veoma mnogo govori o tome kako je neophodno da naši naučnici objavljuju u inostranstvu i Srbiju i njenu nauku promovisu u svetu, te se u tom smislu, veoma mnogo govori i o SCI listama, tj. ISI listama.⁴³ Ne može se sporiti da je potrebno srpsku nauku promovisati u svetu, ali se ipak moramo zapitati, - a zar možda nije korisnije i važnije svet (svetsku nauku – misao) dovesti u Srbiju, kako ne bismo, ni u načinu razmišljanja, kao ni u bilo čemu drugom, praktično ni u čemu, zaostajali za svetom i bili negde na periferiji. Pojednostavljeno rečeno, važno je otići u svet, ali je ponekad možda još i važnije svet dovesti u svoju sopstvenu kuću i time modernizovati i kultivisati tu svoju kuću. Ruku na srce, za sve i za svet i za samu Srbiju je ipak mnogo važnije saznati šta se u svetu događa, nego što je značajno da svet sazna šta se u Srbiji događa, osim ako ovo sve ne sagledavamo u jednom čisto propagandističkom maniru, kao priliku za promociju same Srbije.⁴⁴ Sve ovo pogotovu dolazi do izražaja u procesima usklađivanja srpskog prava sa pravom EU, odnosno u procesima pridruživanja Srbije Evropskoj uniji.⁴⁵

⁴³ I o tome je pisano u časopisu „Strani pravni život“, pa tako na primer; - Predrag Vukasović; - „ISI i analiza citiranosti naučnih časopisa – poreklo, namena i osnovna načela“; - „Strani pravni život“ 1/2009. str. 211-231. Samo uzgred ovde pominjemo i činjenicu o kojoj se kod nas možda i ne zna baš toliko mnogo, a koja se na neki način „demistifikuje“ u ovom članku. Radi se o tome da je čitav ovaj sistem u stvari jedna privatna institucija. Institut za informisanje u nauci - Institute for Scientific Information (ISI), nalazi se u sastavu „Thomson Reuters Corporation“.

⁴⁴ Problem je međutim u tome što nauka ipak nije sport, odnosno nauka ne poznaje državne i nacionalne granice, te je i ne treba koristiti i (zlo)upotrebljavati u neke propagandne i dnevno-političke svrhe. Ovo pogotovu u oblasti društvenih nauka, pravu, na primer, gde se ne mogu baš jasno očitovati direktni ekonomski efekti prvenstveno putem patenata ili na neki drugi sličan način.

⁴⁵ Situacija je ovde ponekad pomalo paradoksalna. Često se naime u srpskoj javnosti može čuti i sledeće: „ako hoćemo u Evropu, moramo usvojiti (promeniti) ’taj i taj’ zakon“. Ne harmonizuje se Evropa sa Srbijom, nego Srbija sa Evropom, te je i u tom smislu potrebnije i logičnije dovesti svet u Srbiju, a ne obrnuto. Uporednopravna

Svesni smo naravno rizika i nevolja koje sa sobom donosi svaka vrsta uporednopravnih istraživanja, o čemu je moja malenkost pisala u tekstu pod naslovom „Nevolje sa uporednim pravom“ iz broja 1 za 2008, pominjući pri tome, možda ponajpre opasnost da usled ideološke zaslepljenost pojedina rešenja koja su sasvim neprimerena našem mentalitetu, istoriji, tradiciji, ekonomiji, budu prosto prepisana i inkorporirana u naš pravni sistem, što onda može stvoriti velike glavobolje. Ali, „pogled u tuđe dvorište“, bez obzira što bi nam neki „čistunci“ sve to, čitav taj voajerizam mogli zameriti, uopšte ne mora biti rđava stvar. Dobro je videti i znati šta sve u svetu postoji i kako to što postoji u praksi funkcioniše, ali to još uvek ne treba da znači da to treba da bude nekritički prihvaćeno i preuzeto. Priča o polomljenim prozorima, te u vezi sa tim i strategijom „nulte tolerancije“ upravo je dobar primer za sve to. Polomljene prozore svakako treba popravljati, ali to nikako ne znači da one koji lome te prozore treba „terati na robiju“ i osuđivati na posebno stroge zatvorske kazne, jer bi iz svega moglo biti znatno više štete nego koristi⁴⁶. O tome smo zapravo želeli da ovde govorimo, upoznavajući našu javnost sa jednom zanimljivom pričom i teorijom, nastalom ne tako davno u SAD, ali isto tako upoznavajući našu javnost i sa strategijom nulte tolerancije, o kojoj se i kod nas dosta govori. Tu strategiju mnogi pominju, a da pri tome zapravo ni ne znaju šta to u stvari sve znači, odnosno do čega sve to može dovesti. Uostalom, često se u Srbiji događa da i pojedinci i institucije nastupaju tako što pomalo prepotentno tvrde, kako je „to i to“ regulisano na „taj i taj način“ svuda u svetu. To obično nije tačno, ali je ponekad relativno teško protivurečiti onima koji samouvereno tvrde „kako je u svetu“. Mi, iz Instituta za uporedno pravo nikada u proteklih 55 godina nismo pokušavali da budemo toliko pretenciozni, već smo uvek pokušavali da uradimo tek samo to da „bacimo pogled“ u „tuđe dvorište“, te da između ostalog vidimo i saznamo kako i šta treba činiti na popravci „polomljenih prozora“.

istraživanja i časopis „Strani pravni život“ upravo deluju u tom pravcu i na tom planu.

⁴⁶ Policija bi postala previše „svemoćna“, što za zemlju u tranziciji, tranziciji ka demokratiji, poštovanju ljudskih prava i idealima pravne države nikako ne bi bilo doro, ali bi zato zatvori postali još puniji, puni naročito mladih ljudi, što bi bilo izuzetno loše.

Jovan Ćirić, PhD
Institute of Comparative Law,
Belgrade

A LOOK INTO THE EXTRANEIOUS YARD THROUGH A „BROKEN WINDOW“

At the beginning of the 80s two american sociologist launched a theory after which if on one building only one broken window remains unrepaired for a longer time that will be a signal and message which will soon lead to that that also all the other windows are broken, destroyed. It is a signal, a message that the word is about something which is abandoned and rusty, something about which nobody takes care so that there is nobody who would sanction the (petty)-offensive behaviour. The theory of the „broken window“ became soon very popular and from it derived the „strategy of zero tollerance“ after which the police should react very decisively and strictly precisely in the minor violations, like vandalism, graphite-writing, vagabondism, begging, in order to prevent something bigger and more dangerous. Such a stretegy of zero tolerance was proclaimed in New York and really, since the mid 90s there is an appreciable decrease of the rate of criminality. However, many critics say that the word is about coincidence, that the strategy of zero tollerance is on the trace of a rightist non democratic politic of treatening of the human rights, and precisely of those marginal citizens which are socially most threatened. The author of this article considers that a consistent application and copying of such a strategy and politic in the Serbian conditions, because of that but also because of many other things would be very problematic, so that he does not plead for its application in Serbia, but he considers that it is useful to „take a look“ into the „extraneous yard“ now and then and to perceive how and what is done in other societes also on the field of struggle against crminality. Jovan Ćirić considers that that does not have to mean a non-critical transcription of foreign solutions, but it can be very useful. The Institute of comparative law has precisely been doing this in all its 55 years, above all through its Journal „Foreign Legal Life“ it perceives the experiences of others, it looks into the extraneous yard in differenr ways, also through a broken window.

Key words: broken window; zero tollerance; rates of criminality; experiences of others; Institute of comparative law